

EGÉRVASÁRNAP

BRANKO GRADIŠNIK

Gesztenyézni megyek a gyerekekkel. Vasárnap reggel, áttetsző ifjú fény szövi át a kellemes hűvösséget, ferde sávokká sűrűsödik a fák között, majd elkeveredik a lábunk előtt heverő sárga levelekkel. A két gyerek eleven, szép, arcuk kipirult. Kezünkben reklámszatyor. Őszi színekbe öltöztünk, barnába, zöldbe, okkerbe. Kislányomon törtpiros színű kabát, arany haja szétterül gallérján és hátán, ügyesen mozog, mint egy macska, biztos lábbal lépi át a gyökereket, nem botlik meg, pedig egész idő alatt rám pillantgat meg a lekopaszodott ágak közé, a gesztenye hosszúkás leveleit keresve. Türelem, mondom nekik ez itt bükkös, itt semmit sem találunk, talán csak gombát, bár ahhoz már kicsit késő van.

Talán csak nem szedték össze mindet, sóhajtott a kislány.

A fiúcska kicsi még ahhoz, hogy tökéletesen uralkodjon teste felett, az erdei utak és zegzugak kusza, kerekektől felszabdalt birodalmában. Fogom a kezét, ő viszonzza a szoritást, majd kiszakítja magát, és elindul egy piros kalapos, fehér pöttyös gomba felé.

Vigyázz, az galóca, ne nyúlj hozzá, mérgecgomba.

Ő megáll kockás kabátjában.

Galóca, ismétli, galóca, galóca, hajtogatja alig hallhatóan. És mi lesz, ha megérintem?

Meghalsz, mondja a kislány.

Nem, rosszul leszel tőle.

Gombává változol.

A kisfiú leguggol, és elbűvölten figyel a galócát.

Milyen szép.

Alig tudja ott hagyni, pedig nógatom, hogy mennünk kell tovább, be az erdőbe, a szelídgesztenyékhez, amikor egyszer csak a lenti úton kék melegítő férfi bukkan fel, és fut felfelé az emelkedőn. Nyomában kutya lohol.

Mit csinál a bácsi?

A kék melegítő felvillan, majd lassan eltűnik a fák között.

Fut a kutya elől.

Sétálni viszi a kutyát.

Kocog.

Fut valaki után.

Kövér, és fogyni szeretne.

Nem is kövér.

Elöl elhal a neszezés, a lábdobogás a kitaposott úton, és mi újra magunk vagyunk, körülpillantok, körülöttünk fák magasodnak, csend van, kitágulnak a délelőtt ködfátyolos falai, páfrány hajladozik a napsütötte foltokon, teljesen egyedül vagyunk, én és a két gyerek, körülöttünk pedig az álomba szenderülő erdő és az ég.

Menjünk már!

Hová?

Hát gesztenyét szedni, arra tovább, a hegy túlsó oldalán biztosan vannak gesztenyefák, csak meg kellene őket keresni, teleszedhetnénk a szatyrainkat, aztán hazamennénk, felvagdostnánk a gesztenyét, megsütnénk és megennénk.

Nincsenek arra farkasok?

Elnevetem magam.

Nem, ezekben az erdőkben nincsenek már farkasok, nincsenek többé, mert mindet agyonlőtték a vadászok.

Puskával?

Rábólintok, és megyek tovább, a kisfiú a hegyoldal közepén elfárad, minduntalan megbicsaklik a lába, egy darabig ellenáll a nehézkedési erőnek, majd egyszerűen a földre dől, mire elkapom a hónaljánál, egy lendülettel felültetem a nyakamba, elhelyezkedik, hagyja, hogy a bokája köré fonjam az ujjam, bizonyára kíváncsian nézelődik odafönt, és miközben én földre szegezett tekintettel kapaszkodom fölfelé, ő fent a magasban elsőként pillantja meg a padon a szerelmespárt a hegy tetején, ahol a sétautak keresztezik egymást, de hallgat, míg el nem hagyjuk az ölelkezőket messze fent, majd leereszkedünk a völgybe, ahol valóban vannak gesztenyefák.

Szeretik egymást?

Ühüm.

Mint ti anyucival?

Ők még csak most kezdték szeretni egymást.

És ez jó?

Igen, az elején minden jó – felelem –, és akkor a hegy mögül harangszó üti meg a fülemet, misére hív, hallják a gyerekek is, megállunk, és sokáig hallgatjuk egyenletesen zengő szavát.

Harang mondja a kislány.

Harangoznak.

Egy templomban.

Hogy aztán odamenjenek az emberek, és ott legyenek.

Apu, mi a templom?

Olyan hely, ahol az emberek Istennel beszélgetnek.

Apu, ugrik fel a kislány, de igazán, van Isten?

Hm, néha van, néha nincs, akarom mondani, az egyik ember számára létezik, a másik számára nem.

Ez meg hogy lehet?

És számodra nem létezik?

Egyesek hisznek benne, és az ő számukra még létezik, mások meg úgy vélik, hogy Isten nem létezik, és az ő számukra valóban nincs is. Én is úgy gondolom, hogy nincs Isten.

Aha, mondja a kislány, és megmozdul, indul tovább.

Gesztenye, kiáltja.

Gesztenye!

A kisfiú fészkelődni kezd a nyakamban, szeretne leszállni, hátranyúlok, kikapogatom a tagjait, megfogom, és a fejemen át lerakom a földre.

Sétálók ritkán tévednek ebbe a völgybe, sötét és nyirkos errefelé, viszont sok a gesztenyefa, termésük takaróként borítja a fák alját, és sok bűjt meg a múlt télről itt maradt porladó avar és gally alatt. Először a fentieket szedjük össze, aztán bottal kaparjuk ki a többi holt természet üledékei alól. A tüskés gubókat a gyerekek nekem adják, félnék a tüskétől, én pedig sarkammal taposom szét a gubókat, dermedt ujjaimmal bontom szét a burkot, hogy kipattanjon belőle a gesztenye, amit aztán a gyerekek szatyorba gyűjtenek, néha összekapva, hogy melyik kié, ki látta meg először, ki hozta oda nekem, közben egyre magasabbra emelkedik a nap, a föld párolog, én gépiesen bontom szét az újabb és újabb burkokat, s arra gondolok, mi mindent kell még elmagyaráznom nekik, milyen keveset tudnak a világról. Ekkor meghallom a kislány fojtott kiáltását, és látom, amint ott guggol az avarban, szétkotorja, és az előbukkanó fagyos földön felfehérlik egy állatka csontváza, egy egéré, hörcsögé vagy vakondé.

Jaj, mi ez?

Kisegér?

Meghalt?

Igen is meg nem is, mivel az egér nem hal meg valójában, hiszen az egér nincs tudatában a halálának, az egér meghal és újraszületik, az egér nem tud meghalni, mert nem tud magáról, mert nem tud az életről sem, tehát halhatatlan. – A gyerekek a már ismert óvatos, fojtott hallgatással fogadják bölcselkedésemet. A kisfiú megérinti az apró csontokat, hüvelyk és mutatóujja közé fogja a törekeny kis koponyát, kipirulva tapogatja, mindent meg kell tapogatni, az imént a galócat és most az egeret.

Lehet, hogy egyáltalán nem is egér – mondja a kislány.

Ezt meg hogy érted?

A kislány vállat von.

Talán nem is egér, hanem valami egészen más.

Nem akarja elárulni, mire gondol.

A kislány még mindig a csontokat tapogatja, túl finomak, nem meri felemelni őket a földről.

Most egérré változom?

Dehogyis.

Egér leszek.

Nem, nem lehetsz egér.

Hallgatunk. A kislány habozva elhúzza kezét a csontoktól, aztán levelekkel borítja be a csontvázat, eltemetik és közben valahogy sötétebb és hűvösebb lesz az erdő, hallgatagon poroszkálunk tovább, töltjük a szatyrainkat, lassan kapaszkodva a hegyoldalban a következő gerinc felé, ahová most lélekarang magányos hangját hozza a szél, szatyraink szépen telnek, így hát megpihenhetünk, nem tudván, mi lesz ezután.

Megint mennek a templomba?

Nem, ez a lélekarang, valaki meghalt, valakit el fognak temetni.

A kislány feszülten bámul az alattunk magasodó fákra, a lapály felé, és megpróbálja zsebre dugni átfagyott kezét.

És az egér? És az egeret?

Azért harangoznak, mert eltemettük az egeret?

Apuka, ha most visszamegyünk, feléleszted a kiségeret?

Ekkor rebben fel bennem először a szorongás, egyszerre hallani kezdem az erdőt, az ég ráterül a hegyekre a lapály túlfelén, rátapad a földre, nem enged, minden mozdulatlan, és engem is átkulcsol ez az ölelés, megmozdulok, hogy kitépjem magam belőle.

Tudod, hogy ez lehetetlen, felelem és legyintek, ez butaság, elvégre azért jöttünk, hogy gesztenyét szedjünk. Miért álldogálunk itt? – Már nem hallgatnak rám, a kislány éhes, haza szeretne menni, a napra pillantok, delet mutat kicsinyen és sápadtan a tépett felhők között, bizonyosan dél van már, elindulok a gyerekek után, akik már visszaindultak a nyomainkon, megállunk a levelek és az üres, összetaposott gesztenyeburkok halmai mellett, parányiak vagyunk a felmagasodó fák között, a gyerekek az avarban kotorásznak, de már nem emlékeznek rá, hogy hová temették a csontvázat.

Lehet, hogy már nincs is itt, hogy elment?

Kicsoda? gondolom zavartan. Ráébredek, hogy többé semmit sem tudok nekik elmagyarázni, legfeljebb csak óvhatom őket attól, hogy megtanuljanak bizonyos dolgokat, s így voltaképp elfedem előlük az életet, hazudok nekik, elfedem előlük a valóságot.

Gyerünk, gyerünk már, mondom, és kézen fogom őket. A völgy sötét, akár egy őskori temetkezési hely, a kapaszkodón dobolni kezd a szívem, a két gyerek viszont különösen eleven és fürge, egy lépéssel előttem járnak, s így mintha ők volnának azok, akik nekem segítenek, mintha ők ketten volnának a felnőttek és én a gyerek, mintha ismernénk az erdőt, ami még nálam is nagyobb, a kisegérről való kérdezősködést azonban nem hagyják abba. Fellihegek a tetőre, szédülök, mégis nyakamba veszem a kisiút, és elsietek a pad mellett, egy dalocskával próbálva elterelni a gyerekek figyelmét a fiatal párról, amely most szétvált, a lány szeme vörös, kezében zsebkendőt gyűröget, a fiú pedig összeszorított szájjal mered maga elé. Noszogatom a kislányt, lépkedjen gyorsabban, és úgy döntök, hogy nem vágunk át a hegyen, mert az avarban csapdák lesnek ránk, hanem lekanyarodunk az erdei útra. Gyorsan szedem a lábam, vállamat nyomja a kisiú súlyja, és a kanyaron túl észreveszem a kék melegítő férfi, a kutya sehol, a férfi kezében a póráz a kikapcsolt nyakörvvel, s a férfi fürkész mindenfelé, biztos a kutyát keresi.

Talán megszökött tőle?

Talán a bácsi szökött meg a kutyától!

Tudom, a férfi várja a kutyát, mert azt elragadta a vadászszenvedély, még füttyent is neki, ám amint így csüggedten körültekint az erdőn, nagyon kétségbeesettnek látszik, mintha csak a megfelelő ágat keresné a kezében tartott kötélhez. Ez a kétségbeesés mégsem belőle árad, hanem az én gondolataimból, vagy inkább a titkokkal teli erdőből, melyben a gyerekek mindhiába faggattak engem.

Apu, lehet, hogy az a kutya farkas volt?

Apu, vannak itt boszorkányok?

Nem, a kutya nem volt farkas és itt nincsenek boszorkányok, felelem röviden, és közben arra gondolok, hogyan kellett volna befejeződnie a kirándulásunknak: kétségbeesésem apai erőmmé növekedik, mígnem két felnőtt gyerekem, tulajdonképpen apám és anyám, hazavisznek és ágyba dugnak, mert hiszen látható, hogy csakis nekik áll a világ, amelyből nekem csak a tagadás szűk kis zuga maradt, már csak tagadó szerepe, aki megnyirbálja az ő életüket. Hanem minek kell történnie ahhoz, hogy mint ma is, az ő világukat befogadjam és megnyíljanak, a zsilipjeim? Kifulladásig, izzadtan, fásultan rakom egyik lábam a másik elé, és hagyom, hogy a gyerekek vonszoljanak, az erdő őszies, cseperegni kezd az eső, és a két gyerek, mint Jancsi és Juliska, kiment engem az erdőből, ügyesen átugorjuk a földön tekerő gyökereket, ám az erdő déli szélén fekvő lőtérrel éles dörrenések hangzanak, tudom, ott katonák szoktak gyakorlatozni, tudom, hogy köztünk a hegy, és a golyók nem találhatnak el bennünket, mégis rohanok, vágatok tovább, már csak arra ügyelve, nehogy megbotoljak, nehogy elessem, ne-

hogy a gyerekeknek kelljen összeszedni, elvonszolni, kitámogatni apjukat az erdőből. Vajon sejtenek-e valamit, vagy azt hiszik, hogy csak az eső elől futunk? Hallgatnak, őket is fárasztja a futás, és mintha mindhármunkban valami néma esemény játszódna le, ami egyszerűen nem tud véget érni. De már itt a vége, előbb, mintsem ahhoz az utcához érnenk, amelynél a vasút keresztezi és választja le az erdőt a házakkal és kerítésekkel, autókkal és emberekkel teli várostól, alábbhagy bennünk a feszültség, már csak néhány száz lépés van hazáig a vasárnapi utcán, és mielőtt feleszmélnék, az utca végén megpillantjuk a házunkat. Ekkor ismét harang kondul, a Székesegyház harangja, egy óra van, és a harangszó a kislányban felgyújtja az emlékeket.

Apu, de ugye azelőtt volt Isten?

Mikor azelőtt?

Hát azelőtt, régen.

Régen mind hittek benne, tehát léteznie kellett, felelem, s végignézek a kihalt, üres utcán.

És aztán lehet, hogy meghalt?

Meghalt?

Igen, és azért nincs többé, mert meghalt. És azért nem hiszünk már benne. Nem, nem, Isten nincs ugyan, mégis olyasvalaki ő, aki nem hal meg soha, aki örökön létezik.

A kislány elhallgat, engem viszont továbbra sem hagy el a haldokló Isten, elképzelem, mint vonul félre, mint várja a halált, és közben hazaérünk, feleségem leveszi rólunk a felsőruhát, odateszi száradni a kandallóhoz, az asztal terítve az ebédhez, a gyerekek a padlóra borítják a gesztenyét, sorba rakosgatják a szemeket, katonák, autók lesznek a gesztenyék, én meg föléjük magasodva rájuk kiáltok, hogy hagyják abba, és üljenek asztalhoz, épp úgy teszek, mint a haldokló Isten, akiben már csak ez a két gyerek hisz ezen a világon, és ők is csak azért, mert mindenben hisznek.

Mégis élni kell, élni kell, amíg csak lehet, ezzel a gondolattal, az utolsóval is. Mielőtt csendben kanalazni kezdenénk a levest, kinézek az ablakon a közeli hegyet borító erdő felé. A hegy mögött egy másik. Túl azon is a völgy, ahol a korhadt, porló avar alatt a fellazított földben a kiszáradt, összetiport magvak, gallyak és bogyók között ott fekszik a halhatatlan, örök égériszten.

GÁLLOS Orsolya fordítása